

УДК 347.672.5(477)

О.Є. КУХАРЄВ, канд. юрид. наук, доц.,
Харківський національний університет внутрішніх справ
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2086-9179>

СУТНІСТЬ ЗАПОВІТУ ПОДРУЖЖЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Ключові слова: спадкування, спадкоємець, подружжя, заповіт, заповіт подружжя, спільний заповіт, спільна сумісна власність подружжя

Відповідно до ст.1243 Цивільного кодексу України (далі за текстом – ЦК), подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності. Конструкція цього правочину визначена законом наступним чином: у разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив. Після смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті.

Доцільність складення спільного заповіту обумовлена передусім складом того майна, що становить спільну сумісність власність подружжя та наявністю інших спадкоємців. За наявності, наприклад, однокімнатної квартири як єдиного житла у подружжя, спадкування після смерті одного з них ставило б іншого у дуже скрутне матеріальне становище та залежність від порядності інших спадкоємців. Отже, конструкція заповіту подружжя покликана захистити майнові інтереси того з подружжя, який пережив іншого.

Слід відзначити, що заповіт подружжя достатньо широко висвітлений в доктрині цивільного права та виступав предметом дослідження таких науковців, як С.Я. Фурса, Ю.О. Заїка, З.В. Ромовська, І.В. Жилінкова, Є.О. Харитонов, О.П. Печений, Є.О. Рябонь, М.Дякович, Л.К. Буркацький, О.В. Коротюк. Утім, залишається низка спірних питань, які потребують свого вирішення

шляхом ретельного наукового аналізу відносин, що виникають у зв'язку із спадкуванням за заповітом подружжя. Мова йде, зокрема, про зміст цього заповіту, забезпечення прав осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, а також визначення правової природи відносин, що виникають внаслідок смерті першого з подружжя. Саме тому є необхідність викласти власну позицію з цих питань. Відтак, метою даної статті є з'ясування сутності заповіту подружжя.

Визначальними ознаками спільного заповіту є суб'єктний склад та зміст заповідальних розпоряджень.

Скласти такий заповіт може лише подружжя, тобто чоловік та жінка, шлюб яких зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Виходячи з того, що суб'єктний склад цього правочину імперативно визначений законодавцем, розірвання шлюбу або визнання його недійсним призводить до втрати чинності заповіту подружжя. При цьому проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя (ч.2 ст.21 Сімейного кодексу України) та, відповідно, унеможлиблює складення спільного заповіту.

Одним із дискусійних у цивілістиці є питання стосовно змісту заповіту подружжя. З цього приводу можна відзначити дві позиції, що протиставляються одна одній. Згідно з першою закон не обмежує подружжя в праві складення так званого «змішаного» заповіту, в якому подружжям, крім заповідальних розпоряджень стосовно спільного майна, робляться відповідні розпорядження щодо речей, належних кожному з подружжя на праві особистої приватної власності. До прихильників такої концепції належать С.Я. Фурса [1, с.80, 81], Є.О. Харитонов [2, с.701], О.В. Коротюк [3, с.84].

Інші дослідники наполягають на тому, що заповіт подружжя може містити розпорядження лише стосовно їх спільного майна, тобто майна, набутого подружжям за час шлюбу, незалежно від того, що один із них не мав з поважної причини (навчання, ведення

домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу) (І.В. Жилінкова [4, с.11–32], Ю.О. Заїка [5, с.126], З. В. Ромовська [6, с.141]).

На нашу думку, *заповіт подружжя може бути складений виключно щодо майна, належного дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності*. Про це свідчить, передусім, імперативне положення ч.1 ст.1243 ЦК стосовно змісту досліджуваного правочину, що виключає можливість включення до заповіту подружжя розпоряджень щодо особистої приватної власності чоловіка та дружини. Водночас окремі дослідники апелюють в цьому питанні на відсутність прямої заборони в законі скласти «змішаний» заповіт [1, с.80, 81], [2, с.701]. Проте, імперативний характер ч.1 ст.1243 ЦК зумовлений не наявністю прямої заборони, а чітким визначенням меж заповідальних розпоряджень. І зазначена обставина зовсім не свідчить про обмеження заповідальної свободи, адже кожен з подружжя має право розпорядитися належним особисто йому майном шляхом складення окремого заповіту.

Згідно з п.18 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7, розірвання шлюбу чи визнання шлюбу недійсним після складення заповіту подружжя позбавляє цей заповіт юридичного значення без пред'явлення відповідного позову. У цьому разі спадкування відбувається на загальних підставах. Якщо припустити можливість вміщення в заповіт подружжя розпоряджень щодо особистої приватної власності чоловіка (дружини), то, напевно, у разі розірвання шлюбу або визнання його недійсним, такі розпорядження не втрачали б юридичної сили.

Сутність заповіту подружжя визначається в правовій доктрині неоднозначно. Наприклад, Є.О. Мічурін виявляє обмеження майнових прав фізичних осіб в самій конструкції цього правочину. Він обґрунтовує це тим, що майно померлого раніше подружжя, яке належало до спільної сумісної власності, цілком переходить до подружжя, що його пережив. З цього автором робиться висновок, що майнові права інших осіб (дітей, батьків померлого подружжя)

обмежені щодо права на таку спадщину (курсив мій – О.К.). Інше обмеження учений бачить у позбавленні пережившого з подружжя скасувати чи змінити спільний заповіт після смерті першого з подружжя [7, с.396].

Коментуючи положення ч.2 ст.1243 ЦК стосовно переходу частки у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя до другого, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса наголошують наступне: дієслово «переходить» не означає, що майно померлого з подружжя переходить у власність до другого, оскільки після смерті того з подружжя, хто пережив, майно перейде до спадкоємців, на користь яких складено заповіт. На цій підставі формулюються висновок, що після смерті одного з подружжя майно переходить не у власність, а у володіння та користування другого з подружжя, про що свідчить ч.4 ст.1243 ЦК, оскільки після накладення нотаріусом заборони відчуження майна, зазначеного у заповіті, другий з подружжя не зможе розпорядитися ним, тобто продати, подарувати, заставити, обміняти [8, с.56]. Близько до цього висловлюється Н.В. Демиденко, стверджуючи, що після смерті першого з подружжя майно переходить до того, хто пережив, у володіння та користування. Це аналогічно пояснюється положенням ч.4 ст.1243 ЦК про накладення нотаріусом заборони відчуження [9, с.97].

Л.В. Козловська розглядає заповіт подружжя через його характеристику як юридичної конструкції, під якою вона розуміє певний набір елементів (властивостей, функцій, характеристик), без яких саме правове явище втрачає системну цілісність. Прикладом порушення елементів спадково-правової конструкції, на думку автора, є заповіт подружжя. Порушення елементів правової конструкції, якщо воно не є створенням нової конструкції, завжди свідчить про дефект інституту, тягне проблеми практичного застосування відповідних норм, конфлікт суб'єктивних прав та обов'язків. Заповіт подружжя суперечить свободі заповіту не тільки за формальними ознаками. Формальний рівень порушення конструкції заповіту визначається тим, що заповіт подружжя *не є одностороннім право-*

чином, а договором (курсив мій – О.К.). Водночас, заповіт подружжя порушує фундаментальні засади цивільного права: свободу власності, свободу договору, свободу заповіту [10, с.65].

Таке розмаїття поглядів на сутність заповіту подружжя зумовлюється різним розумінням цього правочину. Спершу слід вказати, що за своєю правовою природою заповіт подружжя є одностороннім правочиним, незважаючи на його вчинення спільною волею двох осіб. При цьому судження про договірну природу заповіту висловлювалися і до цього. Свого часу сумніви стосовно одностороннього характеру зазначеного правочину висловлював В.І. Синайський. Учений достатньо обережно вказував, що правова природа заповіту як юридичного акту залишається нез'ясованою. З однієї сторони заповіт – односторонній правочин, з іншої – він вимагає подальшої згоди спадкоємців на прийняття спадщини. Таким чином, заповіт стоїть на межі одностороннього та двостороннього правочину [11, с.593].

Сучасний дослідник С.М. Рождественський пішов в цьому питанні далі та дійшов більш радикального висновку про те, що заповіт представлено офертою у двосторонньому правочині, оскільки це адресована одній чи кільком особам пропозиція. У спадкоємця виникає право на прийняття спадщини або відмову від неї, його заява про прийняття спадщини кваліфікується як акцепт. Тоді мова йде про укладення договору шляхом обміну письмовими документами (заповіт – заява про прийняття спадщини або заповіт – вчинення в установленому порядку дій, що свідчать про прийняття спадщини) [12, с.31]. Примітно, що російські цивілісти, піддаючи критиці заповіт подружжя, переважно відзначають, що такий заповіт перетворюється на заповідальний договір, втрачає ознаки одностороннього правочину, а, відтак, є нікчемним [13, с.84].

Правова природа заповіту як одностороннього правочину не викликає сумнівів. Згідно з ч.1 ст.626 ЦК, договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. При складенні заповіту відсут-

ня домовленість між всіма учасниками спадкових правовідносин за їх життя. Прийняття спадщини відбувається спадкоємцями після смерті спадкодавця, що унеможливує виникнення між ними згоди як визначальної ознаки будь-якого договору. Домовленість можлива лише між фізичними особами, які є живими. Якщо ж припустити протилежне, то договір укладатиметься з покійником. Є всі підстави погодитися з М.С. Абраменковим, який стверджує, що хоча реалізація заповідальних розпоряджень можлива лише за умови згоди спадкоємців набути заповідане майно, акт прийняття спадщини спадкоємцями за заповітом не є зустрічним стосовно акту заповіту, і обидва ці акти не створюють взаємного правочину [14, с.143].

Що стосується правової природи саме заповіту подружжя, то вчинення цього правочину спільно подружжям не впливає на його односторонній характер. За змістом ч.3 ст.202 ЦК одностороннім правочиним є дія однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами. З самого найменування параграфу 1 глави 16 ЦК «Загальні положення про правочини», який охоплює й ст.202 ЦК, можна зробити висновок, що норма, яка міститься в ній, має бути загальною, тобто поширюватися на усі правочини, до яких належить і заповіт. Спільний заповіт є різновидом односторонніх правочинів, де результат волевиявлення однієї сторони представлений двома особами – подружжям. Останні в даному випадку діють як одна сторона, оскільки їх воля спрямована на досягнення спільних наслідків – призначення спадкоємцем певної особи. За спільним заповітом один з подружжя не може призначити другого з подружжя своїм спадкоємцем, оскільки це означатиме «розщеплення» волі подружжя та фактично трансформацію одностороннього правочину у договір про призначення спадкоємця, чого цивільне законодавство України не допускає, на відміну, наприклад, від законодавств ряду зарубіжних країн (Німеччина, Латвійська Республіка, Швейцарія).

Заповіт, складений подружжям, є спільним, а не є взаємним.

Таким чином, на другого з подружжя не може бути покладений заповідальний відказ, обов'язок вчинити певні дії немайнового характеру, зокрема щодо розпорядження особистими паперами, а також обов'язок щодо вчинення певних дій, спрямованих на досягнення суспільно корисної мети (заповідальне покладення). Ці заповідальні розпорядження можуть покладатися виключно на спадкоємця та набувають юридичної сили лише після відкриття спадщини, тобто після смерті другого з подружжя. У разі призначення виконавця заповіту, його повноваження аналогічно виникають після смерті останнього з подружжя.

З урахуванням викладених вище міркувань, спірною видається досить поширена у фаховій літературі точка зору, що подружжя у спільному заповіті призначають один одного спадкоємцями [15, с.214], [16, с.385], [17, с.49]. Зокрема, Є.О. Рябоконь стверджує, що оскільки у ЦК не зазначене інше, подружжя у заповіті має право призначити спадкоємцями один одного, в такому разі частка вважатиметься об'єктом спадкування на користь другого з подружжя. Разом із тим, другий з подружжя, який пережив, очевидно, вважатиметься звичайним спадкоємцем і з його спадщини вираховуватиметься обов'язкова частка, виплачуватимуться борги кредиторам спадкодавця тощо. Таким чином, не виключено, що до спадкоємця, призначеного спільним заповітом подружжя, перейде майно не у тому вигляді, в якому воно було заповідане [18, с.113].

Розуміння сутності заповіту подружжя пов'язане також із з'ясуванням правових наслідків смерті першого з подружжя. На нашу думку, *перехід частки у праві спільної сумісної власності до другого з подружжя здійснюється не в порядку спадкування*. В даному випадку смерть першого з подружжя є підставою для зміни правового режиму майна, стосовно якого складено спільний заповіт – спільна сумісна власність подружжя перетворюється на приватну власність другого з подружжя, хто пережив першого. Змінюючи свій правовий режим, таке майно не набуває статусу спадкового.

З цього випливають ряд важливих положень:

- другий з подружжя, який пережив першого, для отримання частки у праві спільної сумісної власності, не повинен приймати спадщину в спосіб і строки, визначені законодавством: такий перехід відбувається «автоматично» в силу закону;

- смерть одного з подружжя має наслідком припинення режиму спільної сумісної власності подружжя;

- до відносин з переходу частки у спільній сумісній власності після смерті першого з подружжя не застосовується ст.1241 ЦК щодо права на обов'язкову частку у спадщині, а також ст.1282 ЦК стосовно обов'язку спадкоємців задовольнити вимоги кредитора.

Відтак важко погодитися із наведеною вище позицією, що перехід частки у праві спільної сумісної власності після смерті першого з подружжя обмежує майнові права інших осіб (дітей, батьків померлого подружжя) на таку спадщину [7, с.396]. Спірність даної точки зору можна пояснити кваліфікацією автором відносин, що виникають після смерті першого з подружжя, як спадкових, адже йдеться про майнові права саме на спадщину.

Питання стосовно застосування правила про обов'язкову частку у спадщині до відносин із спадкування за заповітом подружжя вирішується в юридичній літературі неоднаково. З цього приводу висловлюються різні думки. Наприклад, окремі правники доходять висновку, що частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого лише у випадку, коли у померлого відсутні обов'язкові спадкоємці, оскільки згідно з ч.1 ст.1241 ЦК право на обов'язкову частку виникає незалежно від змісту заповіту [19, с.1011], [2, с.701]. Отже, йдеться про закликання до спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, після смерті першого з подружжя.

Інші автори вважають, що правило про обов'язкову частку у спадщині взагалі не застосовується до досліджуваних правовідносин, адже, відповідно до ст.1243 ЦК, за заповітом подружжя спадкують лише особи, які визначені в ньому [4, с.П-37; 20, с.102].

Не викликає сумнівів, що положення про обов'язкових спадкоємців неможливо застосувати до відносин, не пов'язаних із спадкуванням. Так саме, не виникає право вимагати обов'язкову частку у спадщині у разі набуття права власності за договорами дарування, купівлі-продажу, міни майна, спадковим договором тощо, коли власник живий і, відповідно, спадщина не відкрилася. Після смерті першого з подружжя майно переходить у власність другого з подружжя без врахування частки непрацездатних батьків або дітей померлого, визначеній у ст.1241 ЦК. Важко погодитися з тими науковцями, які стверджують, що при цьому порушуються права обов'язкових спадкоємців, адже, якщо керуватися такою логікою, будь-яке розпорядження майном порушує права близьких родичів власника такого майна.

Оскільки відносини спадкування за спільним заповітом виникають лише після смерті другого з подружжя, призначені спадкоємці повинні прийняти спадщину за загальним правилом у спосіб та строки, встановлені у ст.ст.1268, 1269, 1270 ЦК, а особи, визначені у ст.1241 ЦК, набувають права отримати обов'язкову частку у спадщині у розмірі половини частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом. Тобто, *право на обов'язкову частку у спадщині матимуть непрацездатні батьки та діти останнього з подружжя.*

Крім того, спадкові правовідносини за спільним заповітом можуть виникнути внаслідок одночасної (протягом однієї доби) смерті обох з подружжя. Це може статися, наприклад, внаслідок автокатастрофи. У цьому разі спадщина відкривається внаслідок смерті подружжя без переходу частки у праві спільної сумісної власності до другого з подружжя відповідно до ч.2 ст.1243 ЦК. Це, у свою чергу, унеможливує застосування до таких правовідносин правила про спадкування комморієнтів (*commorientes* – ті, що померли одночасно), за змістом якого якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно й окремо щодо кожної з них (ч.2 ст.1220 ЦК). Відтак, смерть обох з

подружжя протягом однієї доби породжує відкриття однієї спадщини щодо майна, визначеного у спільному заповіті. Утім, якщо додатково спадкується майно, не охоплене спільним заповітом (особиста приватна власність кожного з подружжя, спільні речі подружжя, стосовно яких вони не зробили розпорядження у заповіті), то після смерті подружжя спадщина відкривається окремо та щодо кожного з них згідно з ч.2 ст.1220 ЦК.

За життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту (ч.3 ст.1243 ЦК). В такому разі має місце скасування заповіту в цілому, адже воля одного з подружжя, спрямована на призначення спадкоємця, невід'ємна від волі другого з подружжя. Невипадково у п.6.4 гл.3 розд.ІІ Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України зазначено, що заповіт подружжя *може бути скасований* (курсив мій – О.К.) кожним з подружжя лише за життя обох з подружжя. Враховуючи односторонній характер спільного заповіту, в якому подружжя виступає як одна сторона, відмова від цього заповіту одного з подружжя матиме наслідком скасування всього заповіту.

Хоча з цього питання зустрічаються й прями протилежні позиції. Наприклад, О.В. Коротюк стверджує, що відмова одного з подружжя від спільного заповіту не тягне недійсність заповіту загалом, а лише передбачає недійсність розпорядження того заповідача, який від нього відмовився. Наведене обґрунтовується автором ч.3 ст.1257 ЦК, де зазначається наступне: недійсність окремого розпорядження, що міститься в заповіті, не має наслідком недійсності іншої його частини [21, с.122]. Таке розуміння правових підстав відмови одного з подружжя від спільного заповіту пов'язане з «розщепленням» волі подружжя на два окремих розпорядження, що суперечить конструкції одностороннього правочину. В даному випадку воля одного з подружжя невід'ємна від волі другого, та не може вважатися окремим розпорядженням по відношенню до розпорядження другого з подружжя. Отже, відмова від спільного заповіту одного з подружжя тягне за собою скасування

правочину в цілому. Заповіт подружжя – це не сукупність двох окремих заповітів, а єдиний правочин. Крім того, автор помилково ототожнює такі правові категорії як «недійсність правочину» та «відмова від правочину», що і стало наслідком застосування до цих відносин ч.3 ст.1257 ЦК. Однак, відмова від правочину відрізняється від його недійсності як за правовими підставами, так і за наслідками.

Проведене в межах даної статті дослідження дозволяє зробити такі висновки. Спільний заповіт є різновидом односторонніх правочинів, де результат волевиявлення однієї сторони представлений двома особами – подружжям. Останні в даному випадку виступають як одна сторона, оскільки воля їх спрямована на досягнення спільних наслідків – призначення спадкоємцем певної особи. За спільним заповітом один з подружжя не може призначити другого з подружжя своїм спадкоємцем. Заперечується можливість складення «змішаного» заповіту, в якому подружжям, крім заповідальних розпоряджень стосовно спільного майна, робляться відповідні розпорядження щодо речей, належних кожному з них на праві особистої приватної власності. Смерть першого з подружжя є підставою для зміни правового режиму майна, стосовно якого складено спільний заповіт та не породжує виникнення спадкових правовідносин. Відтак право на обов'язкову частку у спадщині матимуть непрацездатні батьки та діти останнього з подружжя. Відмова від спільного заповіту одним з подружжя тягне за собою скасування правочину в цілому. У разі одночасної (протягом однієї доби) смерті обох з подружжя не застосовується правило про спадкування коммортентів щодо майна, охопленого спільним заповітом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Спадкування за законодавством України. Коментар. Судова практика : [зб. нормат. актів]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 336 с.

2. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубевої. – К. :

Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2008. – 740 с.

3. Коротюк О. В. Заповіти: роз'яснення, зразки нотаріальних документів, судова практика : навч.-практ. посіб. / О. В. Коротюк. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 184 с.

4. Жилінкова І. В. Актуальні питання спадкового права України : матеріали до семінару / І. В. Жилінкова. – Х. : Ксилон, 2009. – 340 с.

5. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні : становлення і розвиток : [монографія] / Ю. О. Заїка. – 2-ге вид. – К. : КНТ, 2007. – 288 с.

6. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право: підручник / З. В. Ромовська. – К. : Алерта : КНТ : ЦУЛ, 2009. – 264 с.

7. Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретико-правовий аспект) : монографія / Є. О. Мічурін. – Х. : Юр-світ, НДІ Приватного права та підприємництва АПРН України, 2008. – 482 с.

8. Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд : [наук.-практ. посіб.] / [С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Клименко та ін.]; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2007. – 1216 с.

9. Актуальні проблеми спадкового права : навч. посіб. / за заг. ред. проф. Ю. О. Заїки, ст. наук. спів. О. О. Лов'яка. – К. : КНТ, ЦУЛ, 2014. – 336 с.

10. Козловська Л. В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія / Л. В. Козловська. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 448 с.

11. Синайский В. И. Русское гражданское право / В. И. Синайский. – М. : Статут, 2002. – 638 с.

12. Рождественский С. Н. Завещание как сделка по гражданскому законодательству / С. Н. Рождественский // Бюллетень нотариальной практики. – 2003. – № 5. – С. 26–41.

13. Наследственное право / Ин-т законодательства и сравн. правоведения при Правительстве Рос. Федерации ; [Булаевский Б. А. и др.]; отв. ред. К. Б. Ярошенко. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 448 с.

14. Абраменков М. С., Чугунов П. В. Наследственное право : учебник для магистров /

М. С. Абраменков, П. В. Чугунов ; отв. ред. В. А. Белов. – М. : Изд-во Юрайт, 2013. – 423 с.

15. Дякович М. Заповіт подружжя: проблеми теорії та практики / М. Дякович // Вісник Львівськ. ун-ту. Серія юрид. – 2011. – Вип. 54. – С. 209–216.

16. Цивільне право України: Загальна частина / за ред. професорів І. А. Бірюкова і Ю. О. Заїки. – К. : Алерта, 2014. – 510 с.

17. Васильченко В. В. Коментар та постановні матеріали до законодавства України про спадкування / В. В. Васильченко. – Х. : Одісей, 2007. – 480 с.

18. Заїка Ю. О. Спадкове право : навч. посіб. / Ю. О. Заїка, Є. О. Рябокони. – К. : Юрін-

ком Інтер, 2009. – 352 с.

19. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х т. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – Т. II. – 1088 с.

20. Лисенко Н. Особливості нотаріального посвідчення заповіту подружжя / Н. Лисенко // Наукові записки Ін-ту законодавства Верховної Ради України. – 2012. – № 3. – С. 100–105.

21. Коротюк О. В. Спадкове право : коментар до книги VI Цивільного кодексу України / О. В. Коротюк. ; за заг. ред. О. В. Дзери. – К. : ОВК, 2015. – 272 с.

Кухарев О. Є. Сутність заповіту подружжя за цивільним законодавством України / О. Є. Кухарев // Форум права. – 2016. – № 3. – С. 167–173 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_3_31.pdf

Стаття присвячена з'ясуванню сутності заповіту подружжя на підставі аналізу доктрини цивільного права та чинного законодавства. Визначається правова природа заповіту подружжя. Наведено висновок, що за спільним заповітом один з подружжя не може призначити другого з подружжя своїм спадкоємцем. Заперечується можливість складення «змішаного» заповіту, в якому подружжям, крім заповідальних розпоряджень стосовно спільного майна, робляться відповідні розпорядження щодо речей, належних кожному з них на праві особистої приватної власності.

Кухарев А.Е. Сущность завещания супругов по гражданскому законодательству Украины

Статья посвящена исследованию сущности завещания супругов на основании доктрины гражданского права и действующего законодательства. Определяется правовая природа завещания супругов. Сформулирован вывод, что по совместному завещанию один из супругов не может назначить другого из супругов своим наследником. Отрицается возможность составления «смешанного» завещания, в котором супруги, кроме завещательных распоряжений относительно совместного имущества, распоряжаются также вещами, принадлежащими каждому из них на праве личной частной собственности.

Kukharyev A. E. The Essence of the Will of the Married Couple According to the Civil Legislation of Ukraine

The article is devoted to clarifying the nature of the will of the married couple on the basis of the analysis of the doctrine of civil law and current legislation. It was defines the legal nature of the will of the married couple. It was given the conclusion, that under the common will, none of the spouses can appoint the other spouse as his or her heir. Denied the possibility of a «mixed» will, in which married couple, except testamentary instructions in respect of their common property, makes respective directions regarding the things belonging to each of the spouses on the basis of the right of personal private ownership.